МІЖНАРОДНИЙ ФОНД ВІДРОДЖЕННЯ

Центр «Нова Європа» Київ

ЧАС ЄВРОПИ НАСТАВ

Україна та ЄС: як усунути перешкоди для поглиблення оборонної співпраці?

«НОВА ЄВРОПА» ЦІКАВИТЬСЯ

КОМЕНТАРІ ЕКСПЕРТІВ

Цей документ було підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково збігається з позицією Міжнародного фонду «Відродження».

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД ВІДРОДЖЕННЯ

Центр «Нова Європа» Київ

ЧАС ЄВРОПИ НАСТАВ

Україна та ЄС: як усунути перешкоди для поглиблення оборонної співпраці?

«НОВА ЄВРОПА» ЦІКАВИТЬСЯ

КОМЕНТАРІ ЕКСПЕРТІВ

Центр «Нова Європа»
жовтень-листопад, 2026

Повномасштабна війна Росії проти України дедалі гостріше ставить перед Європою питання про необхідність посилення власних оборонних спроможностей та довгострокової підтримки України. На тлі зміни політики США європейським державам доводиться брати на себе більшу відповідальність за безпеку континенту, зокрема за забезпечення України критично важливим озброєнням. Подолання його дефіциту потребує нарощування оборонного виробництва та поглиблення співпраці з Україною, яка може запропонувати європейським партнерам унікальний бойовий досвід, інноваційні технології та практичні знання. Зі свого боку, ЄС має фінансові ресурси й промислові потужності для масштабування спільного виробництва, однак реалізацію цього потенціалу стримують регуляторні бар'єри, брак передбачуваного довгострокового фінансування та розбіжності між державами-членами.. Додатковим викликом залишається необхідність поєднати швидке реагування на потреби українського фронту зі стратегічним оборонним плануванням Європи. За цих обставин постає питання, як перетворити військову підтримку України на стале партнерство, що зміцнюватиме безпеку обох сторін. Центр «Нова Європа» запитав провідних європейських та українських експертів: що мають зробити Україна та ЄС, спільно чи окремо, щоб подолати наявні прогалини в оборонній та безпековій співпраці?

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ:

Оборонна співпраця України та ЄС має перейти від моделі допомоги до повноцінного партнерства.

Україна пропонує унікальний бойовий досвід, технології та інновації, тоді як Європа має фінансові ресурси й промислові потужності для масштабування спільного виробництва.

Поглиблення оборонно-промислової інтеграції потребує усунення регуляторних бар'єрів.

Узгодження стандартів, процедур закупівель і сертифікації, а також чіткі правила захисту інтелектуальної власності та обміну бойовими даними мають стати основою спільних проєктів.

Європейська оборонна співпраця потребує довгострокового та передбачуваного фінансування.

Наявні ініціативи *SAFE* та *EDIP* створюють основу для взаємодії, однак без багаторічних контрактів і фінансових зобов'язань масштабування спільного виробництва залишатиметься обмеженим.

Європа має взяти на себе більшу відповідальність за військову підтримку України на тлі зміни політики США.

Використання заморожених російських активів може забезпечити значну частину оборонних потреб України, тоді як закупівлі американського озброєння через механізм *PURL* залишатимуться необхідними.

Фінансування саме по собі не вирішить проблему дефіциту критично важливого озброєння.

Європі необхідно не лише нарощувати оборонне виробництво, а й розвивати технологічну інфраструктуру у сферах розвідки, зв'язку, штучного інтелекту та робототехніки, що дозволить швидше адаптувати озброєння до змін на полі бою.

Україна має стати активним учасником формування нової європейської архітектури безпеки.

З огляду на розбіжності всередині ЄС дедалі важливішу роль можуть відігравати гнучкі формати співпраці, зокрема *JEF* та *NB8*, до яких Україна має активно долучатися.

Внутрішні реформи та боротьба з корупцією залишаються визначальними для довіри європейських партнерів.

Військовий потенціал України та її внесок у безпеку Європи не можуть замінити виконання вимог щодо верховенства права й належного врядування, необхідних для вступу до ЄС.

ЄС має активніше фінансувати виробництво озброєння безпосередньо в Україні та розвивати механізми оперативних закупівель.

Це дозволить скоротити витрати, уникнути затримок у постачанні та швидше реагувати на мінливі потреби фронту.

ФРАНСУА ХЕЙСБУРГ,
старший радник з питань Європи, Міжнародний інститут стратегічних досліджень (IISS), Франція

Найнагальнішим і, можливо, вирішальним рішенням ЄС для задоволення військових потреб України стало б використання заморожених активів Центрального банку Росії, що перебувають під управлінням Euroclear у Брюсселі. Ці кошти обсягом близько 200 мільярдів євро могли б покрити поточний дефіцит оборонного фінансування та забезпечити потреби України в закупівлі озброєння після 2027 року.

Найнагальнішим і, можливо, вирішальним рішенням ЄС для задоволення військових потреб України стало б використання заморожених активів Центрального банку Росії, що перебувають під управлінням *Euroclear* у Брюсселі. Ці кошти обсягом близько 200 мільярдів євро могли б покрити поточний дефіцит оборонного фінансування та забезпечити потреби України в закупівлі озброєння після 2027 року. Ухвалення такого рішення матиме додаткову перевагу: пропутінським силам буде непросто його скасувати після майбутніх виборів, зокрема у Франції та Італії. Використання російських коштів також протидіятиме популістському наративу про те, що допомога Україні створює безстроковий фінансовий тягар для європейських платників податків, особливо тепер, коли США більше не надають військового фінансування.

Найважливішим кроком для України в політичному сенсі є відкрита й послідовна підтримка діяльності її антикорупційних інституцій. Ніщо так не підриває європейську підтримку України загалом та її вступу до ЄС зокрема, як обґрунтовані звинувачення в корупції в українських державних органах, що залежать від європейського фінансування.

Українська та європейська оборонні промисловості й військові структури мають спільний інтерес до обміну даними з поля бою та спільного використання прав на інтелектуальну власність. Відповідні обговорення вже тривають, а деякі угоди вже діють. Що більше таких домовленостей буде досягнуто, то краще.

СЬЮЗАН СТЮАРТ,
старша наукова співробітниця, Німецький інститут міжнародних відносин і безпеки (SWP)

У контексті російської агресії проти України ЄС став більш впливовим гравцем у сфері оборони та безпеки. Це особливо стосується закупівель та оборонно-промислової співпраці. Тож поглиблення участі України в цих сферах, зокрема через програму *SAFE*, а також спільне створення додаткових можливостей для закупівлі європейської продукції сприятимуть формуванню більш усталеної співпраці. Однак через розбіжності між державами-членами ЄС навряд чи зможе найближчим часом стати одним із провідних безпекових гравців, якщо це взагалі станеться. Імовірніше, вирішальну роль у формуванні нової європейської архітектури безпеки відіграватимуть окремі ситуативні та мінілатеральні формати, які нещодавно виникли або набули більшого значення: Об'єднані експедиційні сили (*JEF*), Нордично-балтійська вісімка (*NB8*), формати E3/E5 та Коаліція охочих. Нова архітектура безпеки може спиратися на деякі наявні структури НАТО, але не обов'язково буде тотожною Альянсу. Це залежатиме від ролі, яку США відіграватимуть у майбутньому.

Вирішальну роль у формуванні нової європейської архітектури безпеки відіграватимуть окремі ситуативні та мінілатеральні формати, які нещодавно виникли або набули більшого значення: Об'єднані експедиційні сили (*JEF*), Нордично-балтійська вісімка (*NB8*), формати E3/E5 та Коаліція охочих.

Саме тому Україні надзвичайно важливо якомога активніше долучатися до цих форматів, щоб просувати власне бачення європейської безпеки та оборони й забезпечити собі ключову роль у майбутніх структурах. Зі свого боку, країни, що беруть участь у цих форматах, мають прагнути до тіснішої взаємодії з Україною, адже саме українці наразі роблять найвагоміший внесок у європейську безпеку. Завдяки своїм фаховим знанням і бойовому досвіду вони мають усі можливості продовжувати відігравати цю роль.

КАРСТЕН ЗОНДЕРГААРД,

Посол Данії в НАТО (2010–2014)

Сполучені Штати принципово змінили свою політику в одному з фундаментальних питань. Час Європи знову настав. Які є варіанти дій? Дозвольте назвати чотири ключові пункти.

По-перше, Європа має виробляти та постачати Україні більше зброї та військового обладнання. Наступне завдання — надання фінансової допомоги Україні.

По-друге, європейським країнам усе ще доведеться закуповувати американське озброєння через так званий механізм *PURL* та передавати його Україні. Деякі країни критично ставляться до такого підходу. Однак варто пам'ятати, що США виробляють озброєння та обладнання, які європейці наразі не здатні виробляти й не зможуть виробляти в осяжному майбутньому. Україні вони необхідні.

По-третє, Європа має продовжувати розвивати спільні підприємства з українськими компаніями. Відповідні ініціативи вже реалізуються. Їхнє впровадження потребує часу, проте згодом результати можуть з'явитися стрімко й у значному обсязі.

По-четверте, Європа не може покладатися на зовнішніх приватних гравців у забезпеченні спроможностей, критично важливих для ведення сучасної війни. Тому нам слід подвоїти спільні зусилля, щоб мати змогу покладатися на власні сили.

Чи можливо це? Так.

Звісно, для цього необхідно мобілізувати фінансові ресурси. Однак потрібні обсяги фінансування навіть близько не співмірні із сумами, які країни ЄС мобілізували під час пандемії COVID-19.

Зрештою, усе залежить лише від політичної волі.

Європа не може покладатися на зовнішніх приватних гравців у забезпеченні спроможностей, критично важливих для ведення сучасної війни. Тому нам слід подвоїти спільні зусилля, щоб мати змогу покладатися на власні сили.

Чи можливо це? Так.

ГУСТАВ ГРЕССЕЛЬ,
експерт з безпеки та оборони, асоційований старший аналітик, Європейська рада з міжнародних відносин, Німеччина

Тактика Мерца, яку можна назвати «Орбан навпаки», — погроза заблокувати бюджет ЄС, якщо допомогу Україні не включать до семирічної фінансової програми Євросоюзу, — може здаватися не надто елегантною, проте це правильний важіль впливу для подолання блокування.

«Скупий платить двічі» — прислів'я, яке нагадує про необхідність ретельно обмірковувати рішення щодо покупок, а не просто спокушатися найнижчою ціною. Те саме можна сказати про оборону та підтримку України. У 2022 році Європа вирішила заощадити, поклавши на Сполучені Штати не лише політичне лідерство, а й основні зусилля оборонної промисловості щодо підтримки України. Зміна курсу адміністрації Трампа зробила це рішення дороговартісним як у фінансовому, так і в політичному сенсі.

Дефіцит оборонного бюджету України в розмірі 27 млрд доларів — не єдина проблема. Критично важливі види озброєння, зокрема ракети-перехоплювачі для протиповітряної оборони та боєприпаси класу «повітря — повітря», фактично вже неможливо придбати через відсутність доступних запасів. Розширення оборонного виробництва в Європі відкладалося до 2025 року, а нарощування виробництва багатьох таких систем потребує тривалого часу. Компенсувати ці недоліки завдяки виробництву дешевих безпілотників також стає дедалі складніше. Перехоплення російських реактивних дронів або обхід систем супутникового зв'язку *Starlink* вимагають складніших технологічних рішень, що підвищує вартість і технологічну складність наступного покоління як оборонних, так і ударних безпілотників. Європі необхідно створити цілісну екосистему, що охоплюватиме розвідку (особливо радіоелектронну), зв'язок, космічні технології, обчислювальні потужності, штучний інтелект і робототехніку. Саме така екосистема забезпечить швидке виробництво, адаптацію, подальше вдосконалення та незалежне застосування дешевших боєприпасів масового виробництва.

Російські удари по окремих об'єктах української оборонної промисловості також демонструють обмеження щодо того, які види виробництва можна розміщувати безпосередньо в Україні, де витрати нижчі, а зворотний зв'язок із фронтом швидший, а які — ні. Теоретично це вказує на необхідність глибшої інтеграції європейського та українського оборонних секторів. Європа могла б використовувати свої промислові та фінансові ресурси для масштабування виробництва й забезпечення критично

важливих спроможностей, тоді як Україна відповідала б за швидку адаптацію технологій безпосередньо поблизу лінії фронту.

Однак це лише теорія. На практиці лише Німеччина та країни Північної Європи й Балтії виділили значні фінансові ресурси для розвитку таких оборонно-промислових зв'язків. Відповідно, підтримка України дедалі частіше стає предметом дріб'язкових суперечок між європейськими державами, оскільки деякі з них стверджують, що вигоду від інвестицій отримають лише окремі члени ЄС. Хоча таких суперечок важко уникнути і вони, на жаль, є характерними для Європи, це аж ніяк не допомагає подолати невизначеність, пов'язану з модернізацією європейської оборони та забезпеченням її самостійності. Тактика Мерца, яку можна назвати «Орбан навпаки», — погроза заблокувати бюджет ЄС, якщо допомогу Україні не включать до семирічної фінансової програми Євросоюзу, – може здаватися не надто елегантною, проте це правильний важіль впливу для подолання блокування.

ЛЕО ЛІТРА,
старший аналітик, Центр «Нова Європа»; старший аналітик, Європейська рада з міжнародних відносин (ECFR), Україна

Україна має брати участь у формуванні правил, а не лише дотримуватися їх. НАТО вже дозволяє українським компаніям брати участь у своїх тендерах. ЄС щонайменше може зробити те саме. Головне послання України до Європи має звучати не як «допоможіть нам», а як «ми можемо допомогти вам працювати разом».

Ми маємо перестати сприймати це як допомогу й почати ставитися до цього як до партнерства.

Україна та ЄС мають більше закуповувати й виробляти спільно. Це найпрактичніший спосіб інтегрувати наші промислові комплекси. Однак це спрацює лише за умови належного правового регулювання. Правила закупівель, стандарти та процедури сертифікації мають бути узгоджені, інакше кожен спільний проєкт грузнутиме в бюрократії. Багато програм ЄС були розроблені ще до повномасштабного вторгнення й лише згодом адаптовані, тому Україна досі бере в них участь на основі винятків із правил. Одним зі швидких рішень могло б стати запровадження прискореної процедури сертифікації систем, які довели свою ефективність у реальних бойових умовах.

Нам також потрібно думати про перспективу після 2027 року. Біла книга щодо готовності до 2030 року, програма *SAFE* та Програма європейської оборонної промисловості (*EDIP*) задають правильний напрям, але фінансування досі виділяється в межах окремих бюджетних циклів, тоді як створення виробничої лінії займає роки. Без багаторічних контрактів спільні проєкти залишатимуться на пілотній стадії.

Ми також маємо чітко усвідомлювати, що саме Україна пропонує Європі. Наші практичні знання та дані з поля

бою — це наша валюта. Технології українські, інженери українські, а випробування відбуваються безпосередньо на фронті. Там, де це доцільно, виробництво можна переносити на територію Європи, де воно буде захищене від російських ракет. Це вже відбувається у Великій Британії, Німеччині та Данії. Однак ці знання необхідно захищати. Без чітких правил щодо інтелектуальної власності та бойових даних жодна компанія не ділитиметься своїми найкращими розробками.

Те саме стосується експорту. Усе, що ми виробляємо спільно, має експортуватися за узгодженими правилами та під спільним контролем. Україні тут також є над чим працювати: формально заборону на експорт уже скасовано, але на практиці система досі не працює, і це потрібно змінити.

Зрештою, Україна має брати участь у формуванні правил, а не лише дотримуватися їх. НАТО вже дозволяє українським компаніям брати участь у своїх тендерах. ЄС щонайменше може зробити те саме. Головне послання України до Європи має звучати не як «допоможіть нам», а як «ми можемо допомогти вам працювати разом».

ТАДЕУШ ІВАНСЬКИЙ,

керівник відділу Білорусі, України та Молдови, Центр східних досліджень (OSW), Польща

Україна та ЄС мають усі необхідні інструменти для взаємного посилення оборонних спроможностей і потенціалу стримування. Не секрет, що головна перевага української армії полягає в сучасних знаннях і практичному досвіді *(know-how)*, здобутих безпосередньо в бойових умовах у сфері розроблення та оперативного застосування багатодоменних безпілотних систем, а також у здатності швидко адаптуватися до мінливих умов на полі бою.

Головна перевага української армії полягає в сучасних знаннях і практичному досвіді (*know-how*), здобутих безпосередньо в бойових умовах у сфері розроблення та оперативного застосування багатодоменних безпілотних систем, а також у здатності швидко адаптуватися до мінливих умов на полі бою.

Європа, якій тепер доводиться надолужувати час, втрачений у сфері переозброєння за часів «кінця історії», усе ще має у своєму розпорядженні сучасні технології та капітал, необхідні для масштабування виробництва. Обидві сторони потребують одна одної та мають взаємодоповнювальні спроможності.

Така співпраця вже відбувається: Україна розвиває ініціативу *Drone Deals*, а низка європейських країн виробляє озброєння, переважно безпілотники, на основі українського досвіду та за європейські кошти. Згодом це озброєння передають Україні для боротьби з Росією, а також використовують для поповнення арсеналів європейських держав.

Європа, якій тепер доводиться надолужувати час, втрачений у сфері переозброєння за часів «кінця історії», усе ще має у своєму розпорядженні сучасні технології та капітал, необхідні для масштабування виробництва. Обидві сторони потребують одна одної та мають взаємодоповнювальні спроможності.

Однак варто зазначити, що українські спроможності та практичний досвід (*know-how*) не стануть валютою, за яку Київ зможе придбати членство в ЄС. Розширення Європейського Союзу — це окремий напрям роботи, який передбачає гармонізацію законодавства з acquis communautaire (правовим доробком ЄС), а також проведення структурних реформ, передусім у сферах належного врядування (*good governance*) та верховенства права (*rule of law*), тобто в межах кластера «Основи» (*Fundamentals*).

Спроби України домогтися прискореного вступу до ЄС як форми так званих гарантій безпеки в межах американського мирного плану з 28 пунктів зазнали невдачі. Так само не увінчалися успіхом спроби переконати ключових європейських гравців у тому, що мільйонна армія України, її досвід і бойові спроможності становлять настільки вагомий внесок у безпеку континенту, що це нівелює необхідність проведення реформ, обов'язкових для вступу до ЄС.

У Євросоюзі немає консенсусу щодо такої домовленості. Крім посилення безпекового потенціалу ЄС, членство України також пов'язане з певними викликами. Йдеться не лише про безпекові питання, адже Росія, на жаль, нікуди не зникне, а й про ризик перенесення негативних практик, зокрема корупції та патологічного зрощення влади й бізнесу.

Нові скандали в найближчому оточенні президента, які тривають із листопада минулого року, зростання організованої злочинності та патологічне зрощення правоохоронних органів із кримінальними колами не сприяють цьому процесу. Позитивним сигналом є готовність і рішучість незалежних антикорупційних органів боротися з цими явищами. Однак цього недостатньо. Це підтверджує, зокрема, цьогорічний звіт Європейської комісії щодо стану підготовки України до вступу в ЄС.

Підсумовуючи, співпраця у сфері оборони не є відокремленим питанням. Вона відповідає інтересам обох сторін, однак брак внутрішніх реформ в Україні знижує рівень довіри, а відтак обмежує масштаби та потенціал такої співпраці.

ЯКУБ ЯНДА,
директор, аналітичний центр «Європейські цінності для безпекової політики» (EVC), Чехія

За прикладом чеської ініціативи із закупівлі артилерійських боєприпасів Брюссель має безпосередньо фінансувати українське виробництво озброєння. Виробництво безпілотників, засобів радіоелектронної боротьби та боєприпасів в Україні дозволяє скоротити витрати, уникнути затримок, пов'язаних із західними процедурами закупівель, та швидко реагувати на мінливі потреби фронту.

Що необхідно зробити?

По-перше, інституціоналізувати багаторічне оборонне фінансування. ЄС має запровадити передбачувані цикли цільового фінансування та повністю спрямувати заморожені суверенні активи Росії безпосередньо на закупівлю озброєння. Це дозволить зменшити залежність військової підтримки України від внутрішніх виборчих циклів європейських держав та пов'язаних із ними політичних ризиків.

По-друге, розвивати прямі закупівлі та спільне виробництво. За прикладом чеської ініціативи із закупівлі артилерійських боєприпасів Брюссель має безпосередньо фінансувати українське виробництво озброєння. Виробництво безпілотників, засобів радіоелектронної боротьби та боєприпасів в Україні дозволяє скоротити витрати, уникнути затримок, пов'язаних із західними процедурами закупівель, та швидко реагувати на мінливі потреби фронту.

По-третє, оптимізувати коаліційні формати співпраці. Замість того щоб покладатися на повільний процес досягнення консенсусу в межах загальноєвропейських механізмів, провідну роль у реалізації спільних рішень мають відігравати гнучкі коаліції охочих держав, насамперед союзників на передньому рубежі протистояння загрозам. Вони повинні використовувати фінансові інструменти ЄС для закупівлі готових систем озброєння на світовому ринку.

Узгодження бюджетного планування зі спільним виробництвом та оперативними й гнучкими закупівлями дозволить зберегти потенціал стримування попри зміни політичної кон'юнктури в Європі.

Центр «Нова Європа»
Київ

http://neweurope.org.ua/
info@neweurope.org.ua
https://www.facebook.com/NECUkraine/
https://twitter.com/NEC_Ukraine